

утримує весь матеріальний світ, являючись незмінним в матеріальному світі, що знаходиться в постійній зміні і русі. З іншого ж боку, якщо представники мінерального, рослинного, тваринного світів позбавлені самостійного духовного прогресу, то людина не лише має такий шанс, але й повинна присвятити все своє життя його реалізації. Цим самим, вважається, є можливість подолати відстань між людиною і Богом не лише шляхом наступних перероджень, але й через розкриття в окремих випадках своєї божественності за одне земне життя, як правило, за умови, коли людина народилася в касті брамінів і повністю себе реалізувала через служіння Богу.

Важливим аспектом індійської традиції є те, що матеріальний світ розглядається в більшості випадків як майя – ілюзія, котру потрібно подолати через трансцендентування, яке розуміється в якості з'єднання з Брахманом-Абсолютом. Тобто, акцент робиться не на житті в цьому матеріальному світі, а на переході в нове вище буття. Тому тут заохочується аскетизм і відлюдництво.

В метаантропології ж, яку розвиває Н. Хамітов, вище або метагранічне буття людини, це буття, в якому реалізується воля до єдності свободи, любові та толерантності. Ідеалом є не відлюдник, а геній, але геній, позбавлений протиріч, що ведуть до страждань, вища особистість, яка вказує шлях людям, що не змогли ще піднятися до його рівня. Тобто акцент робиться на цей бік життя, що в сучасних умовах є більш актуальним і доступним шляхом для самореалізації особистості.

Висновки:

1. Вдосконалення людини, або, інакше кажучи, її самореалізація, є однією з кардинальних проблем сучасності.

2. За радянських часів активна боротьба проти релігії та завищення ролі соціуму вели до гальмування розвитку індивідуальних здібностей людини.

3. В контексті створення національної системи самореалізації особистості можуть бути задіяні методологічні здобутки проекту метаантропології, представлено в сучасній українській філософії роботами відомого науковця Н. Хамітова.

4. Заслугою метаантропології є те, що вона претендує на певний універсалізм своєї системи, виступаючи, за суттю, філософською антропологією доби модернізму, де поєднується теорія і практика.

5. Метаантропологія знаходиться в якості своєрідної точки перетину західної і східної філософських традицій.

6. Метаантропологія виступає життєстверджуючим началом і може служити філософською базою для самореалізації особистості в сучасних умовах.

Список використаних джерел

1. Україна зайняла 99 місце за станом здоров'я населення [Електронний ресурс] // Українська правда. П'ятниця, 17 серпня 2012. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/2012/08/17/332277/>. – Назва з екрана.
2. Матвеев В. А. Самореализация личности / В. А. Матвеев, Н. В. Хамитов // *Философская антропология: словарь* / Под редакцией доктора философских наук, профессора Н. Хамитова. – К.: КНТ, 2011.
3. Хамітов Н. Філософська антропология у “позитивному” та “негативному” проблемному полі: концепти еросу і танатосу // *Вісник Інституту розвитку дитини*. Вип. 2. Серія: Філософія, педагогіка, психологія: збірник наукових праць. – Київ: Видавництво Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. 2009 – 158 с.

4. Радхакришнан С. Индийская философия. Т. 1 / С. Радхакришнан. – Ирпень: Радогост, 2005. – 549 с.

References

1. Ukraina zaynyala 99 misce za stanom zdorovya naselennya [Elektronnyy resyrs] // *Ukrainska Pravda/ Pyatnica?* 17 serpnya 2012/ – Elektron. Dani. Rezim dostupu : <http://www.epravda.com.ua/news/2012/08/17/332277/>. – Nazva z ekrana.
2. Matveev V. A. Samorealizaciya lishnosti / V. A. Matveev, N. V. Hamitov // *Filosofskaya antropologiya: slovar / Pod redakciye doktora filosofskix nauk, professora N. Hamitova*. – K.: KNT, 2011.
3. Hamitov N. Filosofska antropologiya u “pozitivnomy” ta “negativnomy” prodlennomy poli: koncepti erosy i tanatosa // *Visnik Institutu rozviku dinini*. Vip. 2. Seriya: Filosofiya, pedagogika, psihologiya: Zbirnik naukovix prac. – Kiev: Vidavnicтво Nacionalnogo pedogogishnogo universitetu im. M. P. Dragomanova. 2009 – 158 c.
4. Radhakrishnan S. Indiyaskaya filosofiya. – T. 1 / C. Radhakrishnan. – Irpen: Radogost, 2005. – 549 c.

Матвеев В. А., доктор философских наук, заведующий кафедрой фундаментальных и социально-гуманитарных дисциплин, Университет новейших технологий (Украина, Киев), Vitaliyamatveev@mail.ru.

Метаантропология как базовая система самореализации личности в контексте развития отечественной философской мысли

В статье рассматривается проблема самореализации личности, которая, как считает автор, является одной из кардинальных проблем современности. Анализируются достижения современных украинских философов в этом аспекте, особенно выделяется проект метаантропологии, предложенный известным ученым Н. Хамитовым. Автор статьи считает, что, несмотря на то, что Н. Хамитов в своих работах в основном основывается на достижениях европейской философии, метаантропология находится в качестве своеобразной точки пересечения западной и восточной философских традиций. Делаются выводы, что метаантропология может служить философской базой для самореализации личности.

Ключевые слова: самореализация, метаантропология, советский период, марксизм, европейская философская традиция, индийские философские школы.

Matveev V. A., Doctor of Philosophical Sciences, Head of department of fundamental and humanitarian disciplines, University of new technologies (Ukraine, Kiev), Vitaliyamatveev@mail.ru

Metaanthropology as basic system of self-realization of the personality in a context of development of domestic philosophical idea

Author of the article considers that improvement of man, or, in other words, its self-realization is one of the cardinal problems of our time. At the same time, lack of an integrated system of self-realization of personality, in his opinion, allows to our country, fully declare itself, as about full-fledged European country. Soviet period of development of philosophy is analyzed in terms of self-realization of personality, pointed to possible shortcomings in materialist philosophy in this aspect. By considering achievements of modern Ukrainian philosophers, the author focuses on the project of metaanthropology, which was presented in modern Ukrainian philosophy by the works of N. Hamitov. It is stressed that important point of metaanthropology is not only the fact that it examines the human being in the aspect of transcendence, and the transcendence from one existential measurement to another. Despite the fact that N. Hamitov in his work relies heavily on the achievements of European philosophy, author of the article considers that, given the explicit or latent mutual influence of Eastern and Western religious and philosophical traditions, metaanthropology is as a kind of the point of intersection of these approaches. The conclusion is made that metaanthropology can serve by a philosophical basis for self-realization of personality.

Keywords: self-realization of personality, metaanthropology, Soviet period, Marxism, European philosophical tradition, Indian philosophical schools.

* * *

УДК 378.016:785

Мозгальова Н. Г.
доктор педагогічних наук, доцент кафедри музикознавства та інструментальної підготовки, Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського (Україна, Вінниця), mozgalov98@mail.ru

ЕВОЛЮЦІЯ ІДЕЇ ФОРМУВАННЯ УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ У ФІЛОСОФСЬКІЙ ТРАДИЦІЇ

Здійснено історико-філософський аналіз проблеми формування успішної особистості вчителя, визначено провідні напрями, наукові теорії та концепції

Збірник наукових праць “Гілея: науковий вісник”

стосовно означеної проблеми, обґрунтовано комплекс професійних характеристик, якостей, здібностей і вмінь, необхідних для досягнення успіху в навчальній та професійній діяльності, виокремлено найбільш пріоритетні цілі, які надихають людей бути успішними у своїй професії, визначено гуманістичну спрямованість шляхів, методів та принципів становлення успішної особистості майбутнього вчителя. З'ясовано, що ідея формування успішної особистості вчителя відображає найпрогресивніші гуманістичні уявлення науковців про спрямованість і завдання освіти і, разом із тим, є результатом багатовікових пошуків вчених, у яких відбилися історичні, педагогічні і загально мистецькі явища. Успішна особистість є об'єктом і суб'єктом суспільно-історичного процесу. Різноманітність зв'язків із суспільством визначає індивідуальну структуру успішної особистості, організацію особистісних властивостей та її внутрішній світ.

Ключові слова: успіх, успішна особистість, ідея, мотив, професійна діяльність.

Актуалізація проблеми досягнення успіху в професійній діяльності є своєчасною і необхідною для сучасної практики підготовки педагогічних працівників, зважаючи на те що успіх, пережитий неодноразово під час навчання, сприяє визволенню прихованих потенціальних можливостей особистості майбутнього вчителя музики, перетворенню та реалізації його духовних сил, стимулює до фахового саморозвитку й зростання. В зв'язку з цим багатоаспектні питання співвідношення успіху і особистості, успіху і діяльності стають особливо важливими. Виникла необхідність у науково-теоретичному і методичному обґрунтуванні даних питань, а також у виявленні комплексу поглядів, ідей, здатних виступити програмою наукових досліджень з формування успішної особистості майбутнього вчителя. Дана проблема знайшла відображення у працях концепцій успіху Л. Бевзенко, С. Голубева, Г. Головахи, А. Горбачика, Н. Паніної, А. Сохань, О. Скаленко, Г. Тульчинського та ін.

Мета статті – представити історико-філософський аналіз проблеми формування успішної особистості вчителя музики, визначити провідні напрями, наукові теорії та концепції стосовно означеної проблеми.

Витоки проблеми “успіх і особистість”, “успіх і діяльність” були започатковані антропоцентричним напрямом досліджень філософів Давньої Греції та Риму і стали основою для наступних роздумів вчених багатьох поколінь. Сформований грецькою культурою погляд на успіх базувався на бажанні раціонально відобразити буття на основі виявлення мотивів та способів дій. Для сьогодення залишаються важливими такі ідеї тогочасної наукової думки:

– успіх залежить від володіння мистецтвом впливу на суспільну свідомість (Сократ);

– для досягнення успіху необхідно пройти певну освітню підготовку, бути великодушним, мати гарну пам'ять і тонкі почуття, цілісність у пізнанні речей, що дає можливість приймати правильні рішення (Аристотель);

– успіх лідера залежить від набутого досвіду, незважаючи на відсутність самотності та ініціативи (Платон) [8; 9; 10].

Крім того, для античного світогляду характерним було розуміння успішної особистості як досконалого мислителя, політика, військового. Відповідно успіх трактувався аналогічно до стародавнього вислову – “за плодами їхніми пізнаєте їх”, тобто як “збагачення особистості через її минуле та майбутнє, ... що полягає в самопізнанні та самотворенні” [4, с. 49].

Поступово трактування успіху спрямовується у напрямі усвідомлення вчинку. Універсалізм цього феномена полягає в тому, що він стає осередком різних форм

діяльності і поведінки – теоретичної і практичної, моральної, естетичної, технологічної та ін. Так, ідеї відповідальності людини за свої вчинки пронизують наукові доробки вчених Середньовіччя і Відродження. На їх основі були визначені засади, необхідні для констатування успіху як сенсу та мети життя. Основою формування успішної особистості вважався морально-духовний критерій, згідно з яким успіх людської діяльності залежить не тільки від долі, але й від того, як людина вміє до неї пристосовуватися та протистояти їй. На основі релігійного, зокрема християнського світогляду, середньовічна філософія, взявши за основу моральний ідеал віри, надії, любові, розробляє вчення про внутрішній досвід – збагачення людської душі шляхом її самовдосконалення. Воно стає вихідним пунктом виникнення поглибленої самосвідомості, її спеціального аналізу, зростання інтересу до внутрішнього світу людини як основи, на якій формується мотивація людського успіху.

Визначення мотиву основним компонентом успіху провокує одне принципове і непримиренне протиставлення епохи Відродження – “боротьба мотивів” та самовизначення людини. Її вольовий аспект активно дискутується вченими Августином, Ф. Аквінським, М. Кузанським, Ф. Парацельсом. Порушуючи питання “свободи волі”, учені одночасно наполягають на розвитку найвищих цінностей особистості, що забезпечують ефективність, продуктивність, креативність та успішність людської діяльності, а саме: чесність, допитливість, вимогливість до себе, оптимізм та ін. Така позиція сприяла побудові теорій поведінки людини в бароковому дусі, коли основним критерієм успішності вважалася здатність діяти самостійно, впевнено приймати власні рішення, активно протистояти труднощам та ін.

Аналіз філософської спадщини українського бароко та Просвітництва дозволяє визначити провідні ідеї, на яких ґрунтувалось розуміння успішної особистості:

– визначення К. Смолетичем, К. Туровським морального ідеалу, основу якого утворюють певні риси киеворуських святих і князів: мудрість, милосердя (Ольги та Ярослави), подвиг старотерпця (Бориса і Гліба), “смирненість і мудрість” (Володимир), честь, гідність і досконалість (Ярослава та Ігора);

– декларування П. Коначевичем-Сагайдачним, Б. Хмельницьким, І. Мазепою, П. Орликом ідеї залежності суспільного успіху від поширення освіти, розвитку української культури, що надихало козацьких старшин піклуватися про інтелектуальний розвиток підрастаючого покоління;

– пропагування професорами Києво-Могилянської академії Гізелем, Й. Кононовичем-Горбацьким, Ф. Прокоповичем, С. Горським ідей громадського обов'язку, патріотизму, любові до своєї Вітчизни, відповідальності перед рідним народом, визначення на цій основі ідеалу досконалої людини, або “героїчної особистості”, що втілює в собі не лише уявний, а й реально досяжний у цьому житті успіх;

– виокремлення С. Саквичем і Г. Сковородою трьох форм самопізнання людини: своєї індивідуальності, себе як представника певного народу, свого існування у зв'язку з Верховною сутністю;

– визначення Г. Сковородою принципів “сродної праці” (відповідності тому вищому і справедливому, що визначає сенс буття) та “нерівної рівності” (як ідеалу

людського співіснування), від урахування яких залежить успішність життєдіяльності особистості, успіх людського життя;

– обґрунтування О. Новицьким, С. Гогоцьким ідеї про те, що успішною особистістю можна стати тільки вивчаючи себе, прагнучи до “найпотаємніших глибин власного “Я”, актуалізуючи власні можливості, стверджуючи право на успіх, задоволення земних потреб, насолоду.

Не буде перебільшенням зазначити, що найціннішою спадщиною української філософії цієї доби було розуміння успіху у реалістичній, демократичній та гуманній спосіб, презентація успішної особистості як гордої і самодостатньої людини.

Аналіз розвитку зазначеної проблеми в працях західноєвропейських вчених свідчить, що змістове наповнення понять “успіх”, “успішна особистість” формувалось на таких принципах:

– законності, свободи та гуманізму (Ж. Вольтер та Ж. Монтеск’є);

– порядку та прогресу (О. Кант);

– корисності (І. Бентал).

Фундамент успіху – це освіченість та самовдосконалення, вміння поєднувати сферу особистих інтересів із загальною течією світового процесу (Г. Гегель). Взагалі, філософія цього історичного періоду вважалась одним з факторів досягнення успіху стійке усвідомлення потреби в успішній діяльності, в основі якої лежали б мудрість та амбіції. Досліджуючи процес прийняття рішення (один з основних у досягненні успіху), дослідники висунули спектр теорій – інтелектуалізм, емотивізм, волонтаризм, в яких визначається вплив інтелекту, почуттів і волі на будь яке досягнення особистості. Проголошуючи природну рівність людей, автори вищезазначених учінь наголошували на вирішальній ролі середовища у формуванні успішної особистості. Його вплив позбавляє її мотиваційної невизначеності, висуває на перший план проблему прийняття рішення з можливістю його подальшої оцінки, співвіднесення з еталоном моральним, пізнавальним, естетичним.

Своєрідну концепцію успіху висунув датський релігійний філософ С. Кьєркегор, який виділив і обґрунтував три основні форми успішного існування людини – естетичну, етичну та релігійну. Естетична форма передбачає орієнтування на насолоду; етична – на обов’язок, тобто самовизначення суб’єкта, згідно з моральним законом; релігійна – на прийняття рішення, в основі якого сформовані вольові зусилля. Тобто для того, аби досягти успіху, необхідно зробити вибір, який базується на суперечливості мотивів. Оскільки мотивація має двоїстий характер (чинити або не чинити, чинити так або інакше), людині доводиться обирати, займати ту чи іншу позицію. У роботі “Або–Або” автор підкреслює: “головне – не збагачення свого розуму різними знаннями, а виховання та вдосконалення своєї особистості, свого “Я”. Якщо людина не вибирає, то чахне та гине” [10, с. 399]. У цьому річці необхідно наголосити на надзвичайній ролі теоретичних напрацювань Ф. Ніцше. Німецький вчений вибудував і розвинув власну “філософію життя”, згідно якої успіх досягається перш за все прагненнями до самоствердження, до могутності, волею до власті. На переконання автора, оскільки життя знаходиться в процесі постійного становлення, вічної боро-

тби з слабкою волею, людина звертається до самої себе до найпотаємніших станів свого буття і таким чином визначає тип власної поведінки, який в подальшому визначатиме її життєвий і професійний успіх.

Культурологічна спрямованість вирізняє концепції М. Вебера і Е. Гуссерля, а також погляди лауреатів Нобелівської премії П. Бергстона, А. Камю та Б. Рассела, в яких репрезентовано своєрідне розуміння успішної особистості і розроблено механізми економічного успіху на основі нових відносин суспільства з культурним минулим, в результаті чого створюються нові культурні сенси і значення. В такому суспільстві успішна особистість – це доведений до досконалості професіонал, який повинен володіти наступними якостями:

– пристрасною, почуттям відповідальності та далекоглядністю (М. Вебер);

– ірраціональною інтуїцією, яка є божественним даром і дана тільки обраним (А. Камю, Б. Рассел);

– “могутнім потоком творчого натхнення, через який проходить шлях “життєвого прориву” (Е. Гуссерль, П. Бергстон).

Слід зазначити, що мистецтво визнавалося цими мислителями як найкращий спосіб розкриття творчих потенцій і талантів людини, досягнення свободи волі та можливостей стати успішною. Відтак, наріжним питанням для них стало практичне приведення у відповідність інтелекту й чуттєвості людини, її особистісного та творчого розвитку засобами мистецтва.

Даний підхід позначений і у поглядах французів К. Леві–Строса, П. Рикера, Ж. Марена, в роботах яких успішна особистість представлена як суб’єкт культурно–історичної творчості, з розвинутим інтелектом і “логікою чуттєвих образів”. Так, у роботі “Відповідальність митця” Ж. Марен вперше зробив спробу вирішити проблему взаємовідносин успішної особистості митця та суспільства на ґрунті “наведення мостів” між соціогуманітарним і художнім пізнанням з однієї сторони та побутово–практичним, що включає досвід зорового сприйняття, тілесно–рухових навичок та інструментальної діяльності. Автор визначає етичні норми успішної комунікації і констатує той факт, що для того, аби стати успішною особистістю, “художнику необхідно усвідомлювати соціальні наслідки свого мистецтва, свою відповідальність перед людством” [10].

Німецькі мислителі ХХ століття (К. Апел, Г. Гадамер, М. Шелер, К. Ясперс, А. Швейцер) широко використовували старовинні ідеї щодо шляхів формування успішної особистості, враховуючи, що кожна людина несе в собі божественну активність. Серед них панувала думка, що успішних людей необхідно сприймати як богоподібних істот, зважати на їх безмежні можливості, “здатність розмірковувати над буттям, особливо над тим, у що вони, як активні істоти, внесли свою пристрасть і на яке наклали відбиток” [4]. Джерелом саморуку і самотворення такої особистості вважалося прагнення до благородних дій та вчинків. Успішною вона стане тоді, коли залишиться вірною раз і назавжди прийнятому внутрішньому рішенням і діятиме так, нібито відстоювані нею принципи обов’язково повинні перемогти в майбутньому. Звідси витікає, що філософською істиною одночасно й основою успіху людини як істоти свідомої є віра і воля до життя, готовність відстоювати життя як своє, так і оточуючого світу, навіть

тоді, коли при цьому необхідно йти на самообмеження (А. Швейцер).

Ці положення знаходять своє підтвердження в роботах російських філософів, про що свідчать праці А. Новикова “Педагогічні погляди”, П. Лаврова “Історичні листи”, Г. Плеханова “Листи без адреси” та “Мистецтво і суспільне життя”, А. Богданова “Філософія життєвого досвіду”, З. Соловйова “Вчення про еволюцію”, а також окремі висловлювання М. Бакуніна, Д. Веневітова, П. Кропоткіна, Д. Анічкова, в яких висвітлюються, поряд з уже визначеними, нові погляди стосовно шляхів забезпечення успіху на основі ствердження свободи та людяності, заперечення будь-якого гноблення, авторитету та власті (М. Бакунін); чинників, серед яких основними вважаються взаємодопомога, спадковість, оточення (П. Кропоткін, Д. Анічков); етапів формування успішної особистості “істота повинна перш за все існувати, потім вона повинна бути живою, потім – бути свідомою, далі – бути розумною і, на останок – досконалою” (З. Соловйов); усунення негативних якостей особистості, які заважають їй стати успішною (А. Новіков); вимог, що забезпечують успішність творів мистецтва, тобто коли вони створені в процесі трудової діяльності, відображають в своєрідній формі суспільне буття людей, викликають естетичні чуття і залишають спогад в свідомості представників різних верств населення (Г. Плеханов).

Необхідно мати на увазі, що завдяки науковим розробкам російських науковців трактування понять, пов’язаних з категорією “успіх” набуває логічного, мислинсько-послідовного тлумачення, а не тільки інтуїтивно-пошукового характеру.

Серед сучасних наукових теорій, урахування яких є важливим для формування успішної особистості, найбільш значущими є концепції “життєвого успіху” Л. Бевзенко та Л. Сохань. В них найважливішою метою особистості в усіх сферах громадського життя визнано досягнення успіху як інтегральної характеристики реалізованості конкретних цілей, планів, стратегій поведінки людей.

У ході розгляду культурологічного аспекту становлення успішної особистості Л. Бевзенко виявляє “мінливий ціннісний статус категорії “успіх” на зламі культур та епох”. Автор пропонує культурологічне узагальнення схеми “прагнення до успіху – запобігання невдачі”. В ній основний акцент зроблено на порівнянні вимог, які висуває кожна культура (східна і західна) до успішної особистості: від доброчесності, любові до ближнього, прагнення робити добро до невпинного вдосконалення власного професіоналізму, прямуючи до успіху в царину, де гроші стають основою поваги й самоповаги, головною мірою успіху, фундаментом нової моральної установки. Фіксоване в такий спосіб розуміння успіху визначається автором як найбільш соціально схвалюване на даний момент досягнення, в якому можна виокремити декілька найістотніших складових:

– матеріальні символи успішності (гроші, багатство, матеріальні цінності, їхній сенс, лише в культурно завданому уявленні);

– культурні витоки колективістських та індивідуалістичних установок, їх вплив на процес формування індивідуальної формули успіху;

– суб’єкт (або суб’єкти) здійснення життєвих планів і забезпечення їхньої успішності в різних культурних контекстах [1, с. 34,35].

Оригінальною і послідовною є концепція життєвого успіху Л. Сохань. Характеризуючи успішну особистість, науковець наголошує на пріоритеті таких критеріїв як “задоволення життям”, “смак до життя”, “воля до життя”, що виявляються у підвищеній відповідальності, орієнтації на себе, на свої власні зусилля в здійсненні власної запланованої мети; в емоційній оцінці стану життя, у відчутті радості буття, переживанні стану щастя; у ставленні до життя як до найвищої цінності, що спрямовує особистість на подолання труднощів і досягнення життєвих цілей. “Прагнення до успіху обов’язково повинно доповнюватися твердою впевненістю – я вмію, я можу! – пише автор. – Саме це робить людину спокійною, впевненою в будь-яких складних обставинах” [6, с. 131–134]. Разом з тим, досить актуальним для формування успішної особистості автор вважає розвиток відповідної мотивації та постійної психологічної готовності до життя та діяння в різних життєвих обставинах.

Однією з перспективних спроб осмислення технологічних підходів до формування успішної особистості є робота Г. Тульчинського “Розум, воля, успіх”. Розрізняючи життєвий, професійний та творчий успіх, вчений зазначає, що вони досягаються і діють в чотирьох основних формах, які можуть розглядатися як рівні самореалізації особистості:

– “успіх – популярність”, тобто “результативний” успіх, який приносить людині соціальне визнання;

– “успіх – визнання”, що виражається в значущому для людини визнанні;

– “успіх – подолання” труднощів, перш за все – самоподолання;

– “успіх – реалізація”, покликання, коли значущі не результати, а сама діяльність.

На кожному з цих рівнів поступово зростає особистісна мотивація. І якщо на першому рівні успіх і результат діяльності визначаються тільки зовнішнім оточенням, то на четвертому ці зовнішні результати та їх оцінка підкріплюються усвідомленим почуттям власної значущості. Отже, успіх, як соціальне визнання займає суттєве місце в системі мотивації поведінки особистості, в якій Г. Тульчинський виділяє два основні напрямки: мотивація успіху як досягнення мети і результату і мотивація запобігання невдачі. Відповідно до останнього, особистість завжди прагне вибирати собі завдання, вирішення яких вона має в максимально приписати собі, своїм власним зусиллям і здібностям [7, с. 143, 195].

Огляд наукових праць останнього десятиріччя дозволив констатувати, що деякі дослідники (Є. Головаха, С. Голубев, А. Горбачик, Л. Дементій, Н. Паніна, О. Скаленко та ін.) визначають успіх як оцінну категорію і зазначають, що один і той самий результат діяльності може сприйматися як успіх або поразка залежно від ситуації, в якій діє суб’єкт і від оцінювання цієї ситуації у конкретному соціальному середовищі. Разом з тим, публічно визнаний успіх передбачає або досягнення визначеної мети, або значне просування в напрямку її досягнення, тобто таке, що може бути зафіксоване простими і зрозумілими засобами [3]. Це стосується зовнішньої “щодо самої особистості оцінки, хоча в

деяких випадках найважливішою є саме самооцінка успішності” – зазначає Є. Головаха [2, с. 88]. Адже вона за умови активного і найповнішого використання особистістю набутих знань, досвіду та інтелектуальних ресурсів спроможна визначати рівень реалізації власних потенційних можливостей.

На думку О. Скаленка, будь-який успіх базується на трьох глибинних основах: інформаційній, інтелектуальній та інноваційній. Серед них пріоритетно вирішальним є інформаційний ресурс, який вчений вважає “будівельним” матеріалом досягнення будь-якої мети, ідеальним образом потрібного результату, з визначенням шляхів та методів його досягнення. Нерозривно пов’язана з феноменом інформації інтелектуальна основа. Будучи інформаційно-насиченою, вона спрямовує на оригінальні ідеї, блискучі відкриття, незвичайні рішення та різнобічну творчу самореалізацію. Тому, за визначенням дослідника, “інтелектуальний процес – це психоінформаційний процес. Інформація є об’єктивною основою інтелектуального процесу. Інформація – невинне вдосконалення технологій і головна передумова прискореного, ефективного успіху” [5, с. 3].

Розгляд різних положень і трактувань дає підстави констатувати, що філософський аспект формування успішної особистості, яка є об’єктом і суб’єктом суспільно-історичного процесу, полягає у вивченні зв’язку між інтеріндивідуальною структурою того соціального цілого, до якого належить особистість, та інтраіндивідуальною структурою самої особистості. Саме різноманітність зв’язків із суспільством визначає індивідуальну структуру успішної особистості, організацію особистісних властивостей та її внутрішній світ.

Проведене дослідження дозволило конкретизувати напрямки подальших наукових пошуків. До них можна віднести: виокремлення психологічного аспекту категорії “успіх”, простеження еволюції даної категорії в історії педагогічної думки.

Список використаних джерел

1. Бевзенко Л. Зміст життєвого успіху: соціально-культурологічний контекст / Л. Бевзенко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2000. – № 31. – С. 34–49.
2. Головаха Є. Критерії і форми політичного успіху: методи вимірювання: результати дослідження актуального і потенціального успіху політичних лідерів України / Є. Головаха // Соціологія, теорія, методи, маркетинг. – 2002. – № 2. – С. 86–101.
3. Горбачик А. Политический рейтинг как индикатор политического успеха: измерения, интерпретация и способы сравнения / А. Горбачик // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2002. – № 3. – С. 5–18.
4. Роменец В. А. История психологии Стародавнього світу і середніх віків / В. А. Роменец. – К.: Вища школа, 1983. – 415 с.
5. Скаленко О. Стратегічні важелі успіху: інформація, інтелект, інновації / О. Скаленко // Визвольний шлях. – 2003. – № 3. – С. 3–12.
6. Сохань Л. Філософія життєвого успіху / Л. Сохань // Дніпро. – 1997. – № 9–10. – С. 130–136.
7. Тульчинський Г. Я. Разум, воля, успех. О философии поступка / Г. Я. Тульчинский. – Л., 1990. – 214 с.
8. Філософія: навчальний посібник / [за ред. І. В. Бичка та ін.]. – К.: Либідь, 1991. – 456 с.
9. Філософський енциклопедичний словник / [за ред. В. Шинкарука]. – К.: “Абрис”, 2002. – 742 с.
10. Хрестоматія по історії філософії / [сост. Н. Г. Иванов]. – М., 1998. – Т. 1. – 448 с.

References

1. Bevzenko L. Zmist zhyttievogo uspihu: socialno-kulturologichnyi kontekst / L. Bevzenko // Sociologia: teoriia, metody,

marketing. – 2000. – № 31. – С. 34–49.

2. Golovaha Ye. Kryterii i formy politychnogo uspihu: metody vymiriuvannya: rezultaty doslidzhennia aktualnogo i potencialnogo uspihu politychnyh lideriv Ukrainy / Ye. Golovaha // Sociologia, teoriia, metody, marketing. – 2002. – № 2. – С. 86–101.

3. Gorbachik A. Politicheskii reyting kak indikator politicheskogo uspeha: izmereniya, interpretacyya i sposoby sravneniya / A. Gorbachik // Sociologia: teoriya, metody, marketing. – 2002. – № 3. – С. 5–18.

4. Romenets V. A. Istoriia psichologii Starodavnogo svitu i serezhnih vikiv / V. A. Romenets. – K.: Vyshcha shkola, 1983. – 415 s.

5. Skalenko O. Strategichni vazheli uspihu: informaciia, intelekt, innovacii / O. Skalenko // Vyzvolnyi shliakh. – 2003. – № 3. – С. 3–12.

6. Sohan L. Filosofiia zhyttievogo uspihu / L. Sohan // Dnipro. – 1997. – № 9–10. – С. 130–136.

7. Tulchinskii G. Ya. Razum, volia, uspeh. O filosofii postupka / G. Ya. Tulchinskii. – L., 1990. – 214 s.

8. Filosofiia: navchalnyi posibnyk / [za red. I. V. Bychka ta in.]. – K.: Lybid, 1991. – 456 s.

9. Filosofskiy encyklopedychnyi slovnyk / [za red. V. Shinkaruka]. – K.: “Abriss”, 2002. – 742 s.

10. Khrestomatiya po istorii filosofii / [sost. N. G. Ivanov]. – M., 1998. – Т. 1. – 448 s.

Мозгалёва Н. Г., доктор педагогических наук, доцент кафедры музыкального и инструментального образования, Винницкий государственный педагогический университет им. М. Коцюбинского (Украина, Винница), mozgalov98@mail.ru

Еволюція ідей формування успішної особистості учителя в філософській традиції

Представлен историко-философский анализ проблемы формирования успешной личности учителя, определены ведущие направления, научные теории и концепции относительно этой проблемы, обоснован комплекс профессиональных характеристик, качеств, способностей и умений, необходимых для достижения успеха в учебной и профессиональной деятельности, выделены наиболее приоритетные цели, которые вдохновляют людей быть успешными в своей профессии, определена гуманистическая направленность путей, методов и принципов становления успешной личности будущего учителя. Научно обосновано, что идея формирования успешной личности учителя отражает гуманистические представления ученых о направленности и задаче образования и, вместе с тем, является результатом многовековых поисков ученых, в которых отразились исторические, педагогические и художественные явления. Успешная личность является объектом и субъектом общественно-исторического процесса. Разнообразие связей с обществом определяет её индивидуальную структуру, организацию личностных свойств и внутренний мир.

Ключевые слова: успех, успешная личность, идея, мотив, профессиональная деятельность.

Mozhalova N. H., D.Ed. Associate Professor of Musicology and Instrumental Training Department at M. Kotsiubynskiy Vinnytsia State Pedagogical University (Ukraine, Vinnytsia), mozgalov98@mail.ru

Evolution of the idea of forming a successful teacher’s personality in the philosophical tradition

The article presents the historical and philosophical analysis of the problem of a formation of a successful teacher’s personality. This article outlines key trends, scientific theories and concepts in relation to the abovementioned problem. The complex of the professional characteristics, qualities, abilities and skills necessary for reaching a success in the academic and professional activities was determined, the highest priority goals inspiring people to be successful in their profession were defined, the humanistic orientation of the ways, methods and principles of formation of a successful personality of future teachers was designated. It was found out that the idea of formation of a successful teacher’s personality reflects the most progressive humanistic conceptions of scientists focused on orientation and objectives of education and, at the same time, is the result of the centuries-old researchers of scientists that reflected historical, educational and general artistic phenomenon. A successful personality is the object and subject of a social and historical process. A variety of relations with the society determines the individual structure of a successful personality, organization of personal characteristics and its inner world.

Keywords: success, successful personality, idea, motive, professional activity.